

Relvad vaikisid 3. jaanuaril 1920

OLAV MÄE,
RAKVERE MUUSEUMI
DIREKTOR

28. novembril 1918 alanud Vabadussõda, mille käigus tuli Eesti vägedel võidelda elavjõult ja relvastusest ülekaalukate bolševike vastu, lõppes 3. jaanuaril 1920 vahepealset sõlmimise ja sama aasta 2. veebruaril rahulepingu allakirjutamisega Tartus.

Vabadussõda algas Narva ründamisega 1918. aasta novembri lõpul. Pealetungivad punaste väeosad kasutasid ära enda jaoks soodsat olukorda. Saksamaal alanud revolutsiooni tõttu kodumaale suunduvatest Saksa vägedest jäänud tühikut otsustasid Punaarmee üksused kasutada revolutsioonikatku edasikandmiseks Eestisse.

Puhkenud lahingute algus oli Eesti vägede jaoks ülimalt raske, sest puudu oli kõigest meestest, relvastusest, riietusest, varustusest jne. Puna-väelaste pealetung kulges aga loiult ja seetõttu oli noorel Eesti Vabariigil aega vastupanu organiseerimiseks. 1918. aasta lõpul ja 1919. aasta algul stabiliseerus Viru rinne Tallinna lähedal, ligi 30 km kaugusel Valkla mõisa-Priske-Vetla joonel.

Eesti väed jõudsid Petrogradi alla

Siis tuli Vabadussõja käigus pööre ja 7. jaanuaril 1919 algaski Eesti vägede vastu-pealetung, mis oli kiire ja hästi korraldatud. Kahe nädala jooksul puhastati Eesti põhjaosa vaenlasest ja tungiti neid jälitades Nõukogude Venemaa territooriumile.

Nõukogude Vene väed üritasid korduvalt sõja käiku pöörat tuua. 18. veebruaril 1919 alanud pealetung Narva

3. jaanuaril kell 10.30 seisid Rakvere vabadussamba juures auvalves noored kaitseliitlased.

FOTO: Mart Eelmäe

tagasivallutamiseks kulmineerus 22. veebruaril. Uusi katseid pealetungi alustamiseks tegid vaenlased ka 4., 5. ja 29. märtsil ning 25. aprillil.

Mais 1919 algas aga Vene valgekaartlaste Põhjakorpuse toel Eesti vägede vastu-pealetung, mida korraldati sama aasta sügisel. Kokkuvõttes need ründeüritused edukad ei olnud, kuigi mõlemal korral jõuti välja Petrogradi vahetusse lähedusse, kuid vaenlane paiskas nad seejärel uuesti tagasi.

Kaitselahingud pealetungiva vaenlase vastu olid ägedad

1919. aasta augusti esimesel poolel, eriti aga alates 16. novembrist, mil punaväelased võtsid ette tõsisema rünnaku merest kuni Peipsi järveni. Rasked lahingud kestsid kuni 30. novembrini, mil saabus Vabadussõtta ajutine vaikus. Eesti väed suutsid kõik vastase pealetungikatsed tagasi lüüa.

Relvadega võideldi välja rahu

Edasine sõjategevus Viru rindel oli tihedalt seotud rahuläbirääkimiste pidamisega Tartus, mis algasid 5. detsembril 1919. Esimesi kat-

seid rahukõneluste alustamiseks tegi Eesti pool juba septembris 1919 Pihkvas, kuid tollal need ebaõnnestusid.

Novembris 1919 viibis Tartus Nõukogude Vene diplomaat M. Litvinov, kellega arutati pantvangide vahetamise küsimusi. Arupidamiste käigus selgus, et Nõukogude Venemaa on valmis tunnustama Eesti iseseisvust etnograafilistes piirides. Selleks ajaks oli valgekaartlaste Loodearmee pealetung Petrogradile läbi kukkunud ning 11. novembril 1919 algas selle armee jäänuste demobiliseerimine Eesti aladel. Sellega olid kõik olulised takistused rahuläbirääkimisteks kõrvaldatud.

Paralleelselt rahuläbirääkimistega jätkus sõjategevus, mille eesmärk oligi võimalikult otsustavalt mõjutada läbirääkimiste käiku.

6.-8. detsembrini võtsid vaenlase väeosad ette tõsise pealetungi, mis lõppes Krivasoo küla vallutamise Narva lähistel. Eriti ägedaks muutusid punavägede rünnakud 14.-19. detsembrini, kuid löödi pärast vahepealset sunnitud taandumist tagasi.

Viimast puhku üritasid vastase väed pealetungile asuda 28.-30. detsembrini 1919, kuid taas ebaõnnestunult.

Vaenulike jõudude sõjaline ebaõnn kajastus otseselt Tartus peetud rahuläbirääkimiste käigus. 31. detsembri õhtul leppisid pooled kokku vahepealset kehtestamises alates 3. jaanuarist 1920 kell 10.30.

Just seda päeva ja kella-aega peeti oluliseks enne Teist maailmasõda ja eelkõige ju Eesti Muinsuskaitse Seltsi eestvedamisel ka alates Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest. Üleeele möödus Vabadussõja lõpust täpselt 80 aastat.